

KORXONALARDA KIBERXAVFSIZLIKNI BOSHQARISH VA MOLIYAVIY XAVFLARNI KAMAYTIRISH STRATEGIYALARI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17928719>

Kaniyazova Guljamal

*Berdaq nomidagi Qoraqalpoq davlat universiteti iqtisodiyot fakulteti
iqtisodiyot va turizm kafedrası
Iqtisodiyotda axborot texnologiyalari va tizimlari
1-kurs magistrant.*

Annotatsiya:

Mazkur ilmiy maqolada korxonalar faoliyatida kiberxavfsizlikni boshqarishning dolzarb jihatlari hamda axborot tizimlariga qaratilgan tahdidlar natijasida yuzaga keladigan moliyaviy xavflarni kamaytirish strategiyalari o'rganiladi. Zamonaviy raqamli muhitda axborot resurslari korxonaning eng muhim aktivlaridan biriga aylangan bo'lib, ularning himoyasi iqtisodiy barqarorlik bilan bevosita bog'liqdir. Tadqiqot jarayonida kiberxavfsizlik siyosatini ishlab chiqish, risklarni aniqlash va baholash, tashkiliy hamda texnik choralarni uyg'unlashtirish orqali iqtisodiy yo'qotishlarning oldini olish yo'llari yoritib beriladi.

Kalit so'zlar: kiberxavfsizlik, axborot tizimlari, moliyaviy xavf, kiberxuruj, risklarni boshqarish, korxona xavfsizligi.

Kirish

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining keng joriy etilishi natijasida korxonalar faoliyati tubdan o'zgarmoqda. Ishlab chiqarish jarayonlari, moliyaviy operatsiyalar, boshqaruv tizimlari va mijozlar bilan aloqalar tobora raqamli platformalar orqali amalga oshirilmoqda. Ushbu holat korxonalar uchun yangi imkoniyatlar yaratish bilan birga, axborot xavfsizligi bilan bog'liq yangi xavflarni ham yuzaga keltirmoqda.

So'nggi yillarda kiberxurujlar sonining oshishi, ularning murakkablashuvi va maqsadli tus olishi korxonalar uchun jiddiy muammoga aylanmoqda. Kiberhujumlar natijasida maxfiy ma'lumotlarning oshkor bo'lishi, moliyaviy resurslarning yo'qotilishi, axborot tizimlarining ishdan chiqishi va biznes jarayonlarining izdan chiqishi kabi holatlar kuzatilmoqda. Bunday yo'qotishlar

korxonaning nafaqat qisqa muddatli moliyaviy holatiga, balki uzoq muddatli raqobatbardoshligiga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Shu sababli kiberxavfsizlik masalasi endilikda faqat texnik muammo sifatida emas, balki strategik boshqaruv elementi sifatida qaralmoqda. Korxonalarda kiberxavfsizlikni samarali boshqarish moliyaviy xavflarni kamaytirish, biznes uzluksizligini ta'minlash va bozor ishonchini saqlab qolishning muhim omillaridan biridir. Kiberxavfsizlik siyosatini to'g'ri shakllantirish va uni amaliyotga joriy etish orqali korxonalar kiberxurujlar oqibatlarini sezilarli darajada kamaytirishi mumkin.

Mazkur maqolaning asosiy maqsadi korxonalarda kiberxavfsizlikni boshqarish mexanizmlarini tahlil qilish hamda moliyaviy xavflarni kamaytirishga qaratilgan samarali strategiyalarni aniqlashdan iboratdir. Tadqiqot doirasida kiberxavflarni baholash, tashkiliy va texnik himoya choralari uyq'unlashtirish, shuningdek, inson omilining ahamiyati asoslab beriladi.

Korxonalarda kiberxavfsizlikni boshqarishning nazariy asoslari

Korxonalarda kiberxavfsizlikni boshqarish axborot resurslarini himoya qilishga qaratilgan kompleks yondashuvni talab etadi. Ushbu jarayon texnik vositalar bilan bir qatorda tashkiliy, huquqiy va iqtisodiy choralarni ham o'z ichiga oladi. Kiberxavfsizlikni boshqarishning asosiy maqsadi axborotning maxfiyligi, yaxlitligi va mavjudligini ta'minlash orqali korxona faoliyatining barqarorligini saqlab qolishdan iboratdir.

Nazariy jihatdan kiberxavfsizlik boshqaruvi risklarga asoslangan yondashuvga tayangan holda amalga oshiriladi. Bu yondashuvga ko'ra, korxona avvalo o'z axborot aktivlarini aniqlaydi, ularning qiymatini baholaydi va ushbu aktivlarga tahdid soluvchi xavflarni tahlil qiladi. Shundan so'ng xavflarning ehtimoli va oqibatlari aniqlanib, ularni kamaytirishga qaratilgan strategiyalar ishlab chiqiladi. Bunday tizimli yondashuv moliyaviy resurslardan oqilona foydalanish imkonini beradi.

Kiberxavfsizlikni boshqarishda xalqaro standartlar muhim ahamiyat kasb etadi. Xususan, ISO/IEC 27001, NIST Cybersecurity Framework kabi me'yoriy hujjatlar axborot xavfsizligini tashkil etishning umumiy tamoyillarini belgilab beradi. Ushbu standartlarga moslashish korxonalarga xavfsizlik darajasini oshirish bilan birga, potentsial moliyaviy yo'qotishlarni oldindan nazorat qilish imkonini yaratadi.

Kiberxavflarning korxona moliyaviy faoliyatiga ta'siri

Kiberxurujlar korxonalar moliyaviy faoliyatiga bevosita va bilvosita ta'sir ko'rsatadi. Bevosita moliyaviy yo'qotishlarga noqonuniy pul o'tkazmalari, ma'lumotlarni tiklash xarajatlari va jarimalar kiradi. Bilvosita yo'qotishlar esa

korxona obro'sining tushishi, mijozlar ishonchining kamayishi va bozor ulushining qisqarishi bilan bog'liq bo'ladi.

Axborot tizimlarining vaqtincha ishdan chiqishi ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish jarayonlarining to'xtab qolishiga olib keladi. Bu esa daromadlarning kamayishi va operatsion xarajatlarning ortishiga sabab bo'ladi. Ayniqsa, moliyaviy, savdo va logistika sohalarida faoliyat yurituvchi korxonalar uchun kiberxavflarning iqtisodiy oqibatlarini yanada sezilarli bo'ladi.

Shuningdek, kiberxurujlar bilan bog'liq huquqiy javobgarlik masalalari ham moliyaviy xavflarni kuchaytiradi. Ma'lumotlar himoyasi bo'yicha talablarning buzilishi natijasida korxonalar katta miqdordagi jarimalarga tortilishi mumkin. Shu bois kiberxavfsizlikni ta'minlash xarajatlari ko'pincha ehtimoliy zararlar bilan solishtirilganda ancha kam bo'ladi.

Moliyaviy xavflarni kamaytirishda tashkiliy strategiyalar

Moliyaviy xavflarni kamaytirishda tashkiliy strategiyalar muhim o'rin tutadi. Avvalo, korxonalarda aniq va izchil kiberxavfsizlik siyosati ishlab chiqilishi zarur. Ushbu siyosatda axborotdan foydalanish qoidalari, xodimlarning majburiyatlari va javobgarligi, shuningdek, favqulodda holatlarga javob berish mexanizmlari belgilab qo'yilishi lozim.

Kadrlar bilan ishlash ham muhim strategik yo'nalishlardan biridir. Ko'plab kiberxurujlar inson omili bilan bog'liq bo'lib, xodimlarning bexosdan qilgan xatolari yoki bilim yetishmasligi natijasida sodir bo'ladi. Shu sababli xodimlarni muntazam ravishda kiberxavfsizlik bo'yicha o'qitish va malakasini oshirish moliyaviy xavflarni kamaytirishda samarali vosita hisoblanadi.

Bundan tashqari, ichki nazorat va audit tizimlarini joriy etish kiberxavflarni erta bosqichda aniqlash imkonini beradi. Muntazam tekshiruvlar orqali xavfsizlikdagi zaifliklar aniqlanib, ularni bartaraf etish uchun zarur choralar ko'riladi. Bu esa katta moliyaviy yo'qotishlarning oldini olishga xizmat qiladi.

Texnik choralar orqali moliyaviy yo'qotishlarni minimallashtirish

Texnik choralar kiberxavfsizlikni boshqarish tizimining ajralmas qismi hisoblanadi. Zamonaviy himoya vositalaridan foydalanish axborot tizimlarini tashqi va ichki tahdidlardan himoya qilish imkonini beradi. Bunday vositalarga tarmoq xavfsizligi tizimlari, antivirus dasturlari, kirishni nazorat qilish mexanizmlari va ma'lumotlarni shifrlash texnologiyalari kiradi.

Axborot tizimlarini doimiy yangilab borish va zaifliklarni bartaraf etish ham moliyaviy xavflarni kamaytirishga xizmat qiladi. Ko'plab kiberxurujlar eskirgan dasturiy ta'minotdagi kamchiliklardan foydalanish orqali amalga oshiriladi. Shu bois texnik infratuzilmani muntazam ravishda modernizatsiya qilish zarur.

Shuningdek, zaxira nusxalarini yaratish va favqulodda vaziyatlardan tiklanish rejalarini ishlab chiqish moliyaviy barqarorlikni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Axborot yo'qotilishi holatlarida ma'lumotlarni tezkor tiklash imkoniyati korxona faoliyatining uzluksizligini saqlab qoladi.

Kiberxavfsizlikka investitsiya kiritishning iqtisodiy samaradorligi

Korxonalarda kiberxavfsizlikka yo'naltirilgan investitsiyalar ko'pincha qo'shimcha xarajat sifatida qabul qilinadi. Biroq zamonaviy sharoitda ushbu xarajatlar uzoq muddatli iqtisodiy foyda keltiruvchi strategik investitsiya sifatida qaralishi lozim. Kiberxavfsizlikka o'z vaqtida va yetarli darajada investitsiya kiritish orqali korxonalar katta miqdordagi moliyaviy yo'qotishlarning oldini olishi mumkin.

Iqtisodiy samaradorlikni baholashda kiberxavfsizlik choralari natijasida kamaytirilgan potentsial zararlar hisobga olinadi. Masalan, axborot tizimlarining ishdan chiqishi bilan bog'liq yo'qotishlar, ma'lumotlarni tiklash xarajatlari va huquqiy jarimalar kiberxavfsizlikka ajratilgan mablag'lardan bir necha baravar yuqori bo'lishi mumkin. Shu nuqtai nazardan, xavfsizlikka yo'naltirilgan investitsiyalar risklarni sug'urtalash vazifasini bajaradi.

Shuningdek, kiberxavfsizlik infratuzilmasiga investitsiya kiritish korxonaning bozor obro'sini oshirishga ham xizmat qiladi. Axborot xavfsizligiga jiddiy e'tibor qaratadigan korxonalar mijozlar va hamkorlar nazarida ishonchli subyekt sifatida namoyon bo'ladi. Bu esa yangi shartnomalar tuzilishi va daromadlarning oshishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Kiberxavfsizlik investitsiyalarining yana bir muhim jihati - bu boshqaruv samaradorligining ortishidir. Avtomatlashtirilgan monitoring va nazorat tizimlari yordamida xavflarni tezkor aniqlash va ularga javob qaytarish imkoniyati yaratiladi. Natijada favqulodda holatlarga sarflanadigan vaqt va moliyaviy resurslar qisqaradi, bu esa korxonaning umumiy iqtisodiy samaradorligini oshiradi.

Xulosa

O'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, zamonaviy korxonalar faoliyatida kiberxavfsizlikni samarali boshqarish iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Raqamli texnologiyalardan keng foydalanish sharoitida axborot tizimlariga qaratilgan tahdidlar soni va murakkabligi ortib borayotgani moliyaviy xavflarni boshqarishga yangicha yondashuvni talab etmoqda.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, kiberxavfsizlikni faqat texnik muammo sifatida emas, balki strategik boshqaruv elementi sifatida ko'rib chiqish korxonalarga

potentsial moliyaviy yo'qotishlarni sezilarli darajada kamaytirish imkonini beradi. Risklarga asoslangan boshqaruv, aniq kiberxavfsizlik siyosatini ishlab chiqish, tashkiliy va texnik choralarni uyg'unlashtirish hamda xodimlarning bilim va malakasini oshirish moliyaviy xavflarni minimallashtirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, kiberxavfsizlikka yo'naltirilgan investitsiyalar qisqa muddatli xarajat emas, balki uzoq muddatli iqtisodiy samaradorlikni ta'minlovchi strategik sarmoya ekanligi asoslab berildi. Axborot xavfsizligi darajasining oshishi korxonaning bozor obro'sini mustahkamlash, biznes jarayonlarining uzluksizligini ta'minlash va raqobatbardoshligini kuchaytirishga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, korxonalarda kiberxavfsizlikni kompleks va tizimli boshqarish orqali moliyaviy xavflarni kamaytirish mumkin bo'lib, ushbu yo'nalishda olib boriladigan izchil chora-tadbirlar korxonalarning barqaror rivojlanishini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Sh, Mavlonov Sh, and F. B. Jurayeva. "ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALAR YORDAMIDA MINTAQALAR IQTISODIYOTINI RIVOJLANTIRISH." Экономика и социум 10 (125) (2024)
2. Sultonov B. (2022). "Raqamli iqtisodiyot va xavfsizlik tizimlari." Toshkent.
3. Tahirov Behzod Nasriddinovich
"Axborot xavfsizlik asoslari" Buxoro-2022